

БОРИС Ж. ФАЈФРИЋ¹
ЕПАРХИЈА СРЕМСКА
СПЦ ОПШТИНА ИЛИНЦИ

МАРКО АНТУН ДЕ ДОМИНИС (ГОСПОДЕНТИЋ) – римокатолички теолог, научник и екумениста²

САЖЕТАК. Марко Антун де Доминис (Господентић) је био сплитски надбискуп, који је био цењен као велики теолог и научник. Проповедао је Христово јеванђеље, а не новотарије папе и његових сарадника. Није се плашио да јавно критикује Рим и његова дела, због чега је био приморан да напусти своју земљу и привремено се настани у Енглеској. Јавно је заговарао јединство свих Цркава, без обзира на њихове разлике, а Римској је цркви приписивао главну кривицу за раскол. Због тога га је инквизиција прогласила јеретиком и постхумно га осудила.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Марко Антун де Доминис, Господентић, Рим, Сплит, инквизиција, папа, Енглеска, црква.

¹ fajfric.orthodox@gmail.com

² Рад је примљен 8. октобра 2014, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 22. јула 2015.

Током деловања инквизиције, Римокатоличка црква је у Западној Европи Христво име и његову Цркву предствала мракном и неправедном. Сви који су имали супротно мишљење, сматрани су јеретичима и били кажњавани. Међутим, било је и оних храбрих, који су се супротставили Риму, покушавајући да Цркву представе у правој светлости. Један од таквих примера је и сплитски надбискуп Марко Антун де Доминис (Господентић), који је критиковао папски примат и залагао се за уједињење свих Цркава.

ЖИВОТ МАРКА АНТУНА ДЕ ДОМИНИСА ДО ОДЛАСКА У ЕНГЛЕСКУ

Марко Антун Господентић је био родом са отока Раба, одакле његова породица и потиче (Лепосавић, 2006, стр. 315). Историчарка Ловринчевић (2011, стр. 8) пише да му је отац био Хрват, а мајка Венецијанка. Његови су преци били племићи од XV века, и имали су имали немачко и млетачко порекло. Марков предак, Иван, учествовао је на сабору у Базелу, који је одржан 1431–1442 године (Лепосавић, 2006, стр. 315).

Постоје извесне недоумице око датума његовог рођења. Лепосавић (2006, стр. 315) наводи да је рођен 1559. или 1560. године док Боговић (2010, стр. 45) наводи само 1560. годину. Он се родио у време Тридентског сабора (1545–1563)³, у току масовног ширења реформације (Supek, 1977, стр. 14).

Доминис је основно образовање стекао у своме родном месту. Након тога се придружио језуитском реду⁴, где је стекао средње образовање. Као језуит, студирао је филозофију у Верони, а тео-

³ Тридентски сабор се сматра деветнаестим Васељенским сабором у Римокатоличкој цркви. Разлог одржавања била је реформација, и сабор је био одговор на протестантизам. Присталице Мартина Лутера очекивали су да ће се решити проблематични однос између њих и римокатолика. Међутим, проблеми нису решени, већ је Сабор потврдио досадашње учење Рима, увео нова, а протестанско одбацио.

⁴ Језуити су један од монашких редова Римокатоличке цркве, настао средином XV века. Оснивач ред је Игњасије Лојола. Били су потчињени само папи, и ослобођени власти осталих епископа. Деловали су као мисионари у Индији, Кини, Јапану, Етиопији и Америци. На челу реда био је генерал. Још су веома утицајни у свету и држе неколико академија, школа и научних часописа.

логију у Падови (Bogović, 2010, стр. 46). Међутим, Лепосавић (2006, стр. 315) пише да је прво студирао поменуте области, а тек онда приступио језуитском реду. После студија је радио као јавни учитељ хуманистичких наука у Верони и математике у Падови. Након тога био је изабран за лектора логике и филозофије, као и професора реторике, када је започео и рад на подручју оптике (Lovrinčević, 2011, стр. 8).

Када је Господентићу умро стриц, Антун де Доминис, бискуп сењски, напустио је ред језуита и кандидовао се за стричево упражњено бискупско место (Bogović, 2010, стр. 46). Он је још као језуита одлазио у Сењ, где је помагао тадашњем бискупу Антуну у његовим пословима. Његов се стриц лично залагао код језуита да допусте Марку да му помаже. Једном приликом био је спречен да помогне свом стрицу због неодложних обавеза у Риму. Бискуп Антун де Доминис је погинуо у бици код Клиса, где је војску предводио генерал Јурја Ленковић. У почетку је бискуп сматран несталим, јер није било могуће да се утврди да ли је погинуо. Тек ће 1600. године бити потврђено да је, при повлачењу из Клиса, погинуо заједно са бројном војском (Bogović, 2011, стр. 31–32).

Док се бискуп Антун де Доминис водио као нестао, пре потврде о његовој смрти, његов синовац Марко се кандидовао да га наследи на место бискупа. Године 1597. је, по допуштењу језуитског генерала, отпуштен из реда. Марка је као кандидата за место сењског бискупа подржавала Венеција, где га је цар лично именовао, тражећи од папе Климента VIII потврду. Међутим, папа га је поставио само за апостолског управитеља и посредника између Венеције и Хабзбуршке монархије, а везано за ускочко питање. Папа ће Марка именовати за сењског бискупа 1600. године, вероватно после потврде смрти његовог стрица. Претпоставља се да је то био разлог зашто га папа није одмах именовао за бискупа. Такође је именован и за администратора модрушке бискупије (Bogović, 2011, стр. 32).

У време Марка Антуна, Сењска је бискупија била сиромашна. Само су неколике тврђаве признавале духовну власт Сења: Бриње, Оточац и Брлог. Становништво ових трију тврђава је долазило у Сењ на исповест и причешће. Приходи су били веома мали, те се тражила помоћ од папе, како би он одобрио неки сигуран приход за бискупа. Школа није било, владала је свеопшта необразованост и неписменост. Монаха је било мало, углавном из реда фрањеваца и доминиканаца, али је међу њима владала немарност и неорганизованост. Народ је био дивљи и увек наоружан, те

су често издијали сукоби. Чврсто су се држали својих народних обичаја, који су обиливали елементима паганизма (Bogović, 2011, стр. 32–33).

Када је реч о модрушкој бискупији, ни она није била у најбољем стању. У њој није постојало ни седиште бискупије, јер је град Модруш био порушен и смештен у близини турске границе. Било је извесних проблема око уједињења са сењском бискупијом. Велики број тврђава тада није био ни под чијом јурисдикцијом, а свештенство је било необразовано и непослушно (Bogović, 2011, стр. 33–34).

Оно што је представљао проблем за сењску бискупију, као и за бискупа Марка, били су ускоци, гусари и пљачкаши, који су непрестаном пљачком наносили велике штете Венецији, под чијом су били влашћу. Претпоставља се да се из тог разлога Венеција и залагала да Марко буде постављен на место надбискупа сењске бискупије, сматрајући да ће их он успети смирити. Доминис се заиста заложио за ускочко питање. Он је увидео њихов проблем, а то је била чињеница да је већи део њих био без посла, због чега су били приморани да пљачкањем издржавају себе и своје породице. Зато се бискуп залагао за то да им се доделе послови, како би се могли издржавати. Он је имао идеју да буду насељени код границе са Турском и да је бране у случају напада. Такође је желео да се баве и неким радом, како не би живели само од оружја. Доста времена провео је на релацији Рим–Венеција–Грац–Праг, залажући се за нормализацију услова за ускоке. Међутим, када је у Сењ 1601. године дошао царски службеник Рабата, који је предузео радикалне мере против ускока, избио је устанак и том приликом је службеник погинуо. Пошто се Рабата доста позивао на захтеве бискупа Марка, ускоци су стекли погрешно мишљење о њему као непријатељу. Претили су му убиством, због чега се није усудио на повратак у Сењ, већ је остао у Риму, где је сачекао постављење за надбискупа сплитског (Bogović, 2010, стр. 48–49).

Марко Антун де Доминис је за сплитског бискупа изабран 1603. године. Његов противкандидат је био удински декан Марзија Андреузија (Medved, 2011, стр. 39–40). Одмах по преузимању бискупског места, дошао је у сукоб са својим противкандидатом, који је у међувремену био изабран за трогирског бискупа. Римска столица се противила овој одлуци, јер је желела свога кандидата Марзија, коме се успротивила Млетачка република, истичући да се Сплит налази на њеној територији и да, стога, она треба да донесе коначну одлуку. На крају је постигнута сагласност да

Марко Антун плаћа трогирском бискупу један део новца, што је он сматрао кршењем његовог надбискупског права (Lovrinčević, 2011, стр. 9).

Господентић је своју службу схватио веома озбиљно. Извршио је прву визитацију своје бискупије од 1604. до 1606. године, а другу од 1613. до 1615. Редовно је држао проповеди у својој жупи. Залагао се за унапређење образованости, те је молио Млетачку републику да сагради школе и семениште (богословију). Сачинио је комисију која је одређивала спремност кандидата за свештеничку службу. С обзиром на то да је један део његове надбискупије био под турском влашћу, није могао да води бригу о својим верницима. Током његове службе, Сплит је задесила куга 1612. године, одуевши доста живота (Medved, 2011, стр. 41).

Иако се Доминис свесрдно трудио да унапреди и побољша стање у својој надбискупији, није могао да избегне извесне непријатности и сукобе. Дошао је у сукоб са сплитским Каптолом⁵, јер је желео да му умањи аутономију. Такође се сукобио са фрањевцима, који су се налазили на подручју бискупије Макарске и Дубањске, а које су биле под турском влашћу. Он је желео да их стави под своју управу, што је изазвало негодовање фрањеваца, који нису вероватно желели да буду ни под чијим надзором. Слично је било и са женским монашким редом Свете Кларе, кларисима. За проблеме с којима се Марко суочавао током свог управљања прочуло се све до Рима, те је, стога, било и очекивано да римска власт неће да седи скрштених руку већ ће подузети неке мере по том питању. Да је проблем био веома озбиљан, сведочи и чињеница да му је претила смена, због чега је морала да интервенише Млетачка република. Представници млетачке власти су му саветовали да од свега одустане, што је он и прихватио. Међутим, за њега ни тада нису престали проблеми. Рим га је два пута казнио, јер није исплаћивао новац који је био дужан Марзију Андреузију. Године 1609. кажњен је забраном уласка у Цркву, али се временом ситуација побољшала, те је опет враћен на свој положај (Medved, 2011, стр. 41–42).

Током Доминисовог службовања, трајао је сукоб између Венеције и Рима, у који је и сам био умешан. Венеција није желела да спроведе римске мере против два свештеника, односно није пристајала на њихову предају суду. Такође је донела закон о забрани стицања добара од стране Цркве и забранила је подизања нових

⁵ Управно црквено тело у Сплиту.

црква без одобрења државне управе. То је изазвало огорчење Рима, па је тадашњи папа Павле V казнио Венецију интердиктом.⁶ Марко Антун је стао на страну Венеције, изјавивши да Црква нема права да се меша у државне послове (Lovrinčević, 2011, стр. 9). Све је то био разлог да се односи са Римском столицом закомпликују, због чега се 1616. године одрекао надбискупске службе и отпутовао за Енглеску (Medved, 2011, стр. 43).

ОБРАЗОВАНОСТ ДОМИНИСА

Марко Антун де Доминис био је један од образованијих и утицајнијих римокатоличких свештеника његовог доба, а такође је био и научник. Његова научна мишљења ценили су највећи научници. Истицао се у научним открићима на подручју оптике, због чега га Исак Њутн спомиње као свога претечу у открићу сунчевог спектра. Пошто је живео у доба хуманизма и ренесансе, када су се мењали погледи на човека, свет, природу, религију, и када се ширила Реформација, а инквизиција крволочно беснела, Марка није могла да мимоиђе наука новог доба (Golubović, 2011, стр. 19–21). Као дете ренесансе и човек широких научних погледа, Марко Антун је прихватао учење новог доба, због чега је дошао у сукоб с црквеним властима, јер му се није допадало то што се Црква у све мешала. Он је сматрао да је човек слободна и разумна личност, због чега нема право нико да утиче на његове одлуке. Он се није удаљавао од изворних црквених учења, придржавајући се теологишких ставова црквених отаца и одлука Васељенских сабора (Golubović, 2011, стр. 21–22). На њега су утицала и дела познатих филозофа, Платона и Аристотела (Tuđina, 2010, стр. 61).

Проучавајући филозофију и стичући нова знања, велики је допринос дао у изучавању физике, у области оптике, у проучавању плиме и осеке, те је допринео и развоју телескопа. Иако је изнео неколико погрешних закључака, његово знање из области физике не може се порећи. Доста се ослањао на Аристотелово учење, те је закључке често доносио у складу са учењима овог филозофа (Golubović, 2011, стр. 23–24).

⁶ Казна у Римокатоличкој цркви која се састоји од потпуне или делимичне забране сваке духовне активности на одређеној територији, у виду: богослужења, светих тајни и др.

ДОМИНИСОВА ТЕОЛОГИЈА ЦРКВЕ

Теолошко знање Доминиса више је било у складу с православним учењем него с римокатоличким. Пошто се придржавао светих отаца, Светог писма и одлука Васељенских сабора, његов учење о Цркви је било изворно. У познатом делу *О црквеној држави* (*De re publica ecclesiastica*) садржана је Доминисова теологија цркве. Он у свом делу критикује тадашњу Римокатоличку цркву, јер сматра да се удаљила од изворног учења. Римска црква била је узрок многих раскола⁷, јер се више везивала за световне ствари, а мање за духовне. Марко Антун де Доминис се залагао за једнакост бискупа, као и једниство цркава, јер је сматрао да само на тај начин могу да чине једну заједницу. Он пише:

„Svako mnoštvo ljudi koje srasta u jedno i koje je povezano životnom zajednicom, čini društvo koje se s pravom može nazvati državom, naravno, kada osim svačije privatne i vlastite stvari zajednice, ima nešto što je u pogledu svih javno i tiče se očuvanja celog društva” (Tuđina, 2010, стр. 60).

Живећи животом заједнице, мисија је Цркве да се брине за духовну егзистенцију људи, а не за световну. Кроз своју духовност чланови Цркве достижу блаженство. Главне врлине које треба да красе чланове Цркве јесу истина, љубав и слобода. По Доминису, ово савршенство се може достићи црквеним јединством (Tuđina, 2010, стр. 61–63).

Марко Антун де Доминис је био велики критичар папе и Рима, јер су били превише везани за световну власт, што је онемогућавало јединство Цркве, те их је сматрао одговорним и за расколе. Зато за њих каже:

„Када чују реч раскол, наши Римљани скоче на ноге и почну тврдити да су они једини непријатељи раскола, тврдећи да је папство једина веза која спаја читаву цркву од распада на делове и комаде. А ја, напротив, тврдим да је само папство по себи раскол и то чисти, као посебан део који се издваја из целине тела цркве. Када би се та луда глава, која се наметнула, ставила на своје право место и са правом мером, уверен сам да би читаво хришћанско тело, макар неки његови делови имали у неким питањима и различито мишљење и обликовали га својим тумачењима, заједница би била

⁷ То је доба реформације, када су се многе државе успротивиле папи и подржале Мартина Лутера и његове истомишљенике.

чврсто повезана, братским везама мира и љубави, па би поједина његова стада без надувене хвалисавости једна другом у спорним питањима одобравала слободу” (Лепосавић, 2006, стр. 322).

Марко је оптуживао Римокатоличку цркву да се превише везала за световну власт и затворила у себе, не допуштајући осталима да јој се приближе, истовремено одбијајући да чује мишљење других и оптужујући сваког ко би имао супротно гледиште. Због тога је Доминис тврдио да се Рим удаљио од изворног хришћанства, учења светих отаца и Васељенских сабора. Замерао му је што не допушта својим теолозима и верницима да искажу своју слободу говора, а за то је кривио папски примат и Римску курију. За њега је највећи проблем био у томе што се папа величао, док су му се остали бискупи потчињавали, као да је он (папа) Христос. Зато Марко сматра да су сви бискупи слободни и да су сви „папе” у својој бискупији, док папу сматра главним разлогом раскола међу хришћанима (Лепосавић, 2006, стр. 323). За њега је папизам био вид диктатуре једног човека. По Марку, требало је да Црква буде слободна, и да у себи садржи неки вид демократије, а сваки епископ би требало да буде независан од папе (Golubović, 2011, стр. 24).

Доминис је тежио слободи мишљења и слободи говора, без обзира да ли се односило на критику црквених великодостојника и папу. Он каже:

„Јеретици свакако да галаме, али њима је забрањено и да говоре и да пишу. Њих није дозвољено ни цитирати. Ако они у одлукама Цркве и списима наше вере налазе стварне и истините злоупотребе наших црквених великодостојника, а нарочито римске курије, па их само зато искључивати и забрањивати као јеретике, ко ће се онда од католика усудити да објави такве ствари? Такви одмах долазе на списак забрањених књига⁸, њихове се књиге спаљују, а аутори најчешће одлазе у смрт. Врховни савет инквизиције био би томе као један јеврејски краљ према пророку Михеју, јер он говори истину. Ја лично знам и познајем много светих монаха, оданих верника, који више не могу подносити мноштво страшних злоупотреба римске курије. Поседно када се ради о продаји светих ствари. Продаје се звање кардинала, архиепископа, епископа, место приора, каноника, једноставно све без разлике. Све црквене бенефиције иду преко датара. За све тражи толико потписа разних регистрација, печата, записничара, мишљења саветника, измишљајући безброј смицалица како би се добит датарија што више увећала. Све

⁸ Index librorum prohibitorum

ово што наводим мора бити предмет расправа на једном општем сабору који би исправио овај неред и исправио изопачени римски двор и његове датарије и канцеларије, као и све новчане злоупотребе са црквеним звањима и частима, а што је све светим апостолима и првобитној Цркви у првим столећима било незамисливо и одурно. Како су папе завеле наведене злоупотребе на штету трећих и то као праву узурпацију, са циљем да обогате себе и своје породице, ја верујем, дао Бог, да нису ипак себи програбили толико јурисдикције и ауторитета које им ничим разложним не припада. Чујем и читам да су добри оци Тридентског сабора жарко хтели о томе расправљати, али је добри папа Пије IV врло вешто закључио концил да не би тим разговорима довео у сумњу ауторитет и добра која сам ужива” (Лепосавић, 2006, стр. 321).

ТЕОЛОГИЈА ЕКУМЕНИЗМА

Марко Антун де Доминис се залагао за јединство свих цркава које су се одвојиле. Његово доба је период реформације, одвајања појединаца од Римокатоличке цркве, стварајући разне протестантске заједнице. Он се још од своје младости залагао за јединство Цркве, сматрајући да је јединство могуће једино кроз дијалог и да разлике не треба да буду разлог за престанак дијалога (Šreћar, 2011, стр. 14). За њега је главни кривац раскола Рим, који је отерао све од себе, не желећи да призна своје грешке (Мого, 2013, стр. 75).

За Доминиса је Христова Црква једна, па су стога сви хришћани део ње, без обзира којој они црквеној заједници припадали. Пошто су сви чланови Цркве, сви се могу спасити. Правио је разлику између јереси и шизме, због чега је избегавао да употребљава те речи, па се користио речју „слога”. За њега је „слога” циљ свих хришћана преко које треба да се сједине, јер све Цркве признају основна догматска учења, а то је вера у Свету Тројицу. Иако постоје извесне разлике, Цркве о томе треба да на миран начин разговарају. Различита учења не представљају јерес, него неку врсту неслагања, која нису нерешива, а решавају се јединствено (Šreћar, 2011, стр. 14–15).

Иако је Марко Антун жестоко критиковао Римокатоличку цркву, није је презирао. Штавише, сматрао ју је светом, чији је циљ био да привуче себи православну и англиканску Цркву (Мого, 2013, стр. 79). Оснивањем разних протестантских цркава сматра великом грешком, јер није по вољи Божјој да се хришћани одвајају од Католичке – Васељенске цркве. Разлози оснивања нових

протестанких Цркава су разна римска учења, као што су трговина са опростом, папска непогрешивост, папски примат, итд. Он признаје да је потребна реформа Римске цркве, али се она не састоји у одвајању од ње, јер тиме човек себи онемогућава спасење (Šprehar, 2011, стр. 15). Критикује протестанте што су се одвојили од Римокатоличке цркве и што негирају њену светост. Поседно је имао негативно мишљење о Лутеру и Калвину, називајући их „ништаријама”, јер су увели и ширили учења погубна за људске душе. Занимљиво је да је имао потпуно другачије мишљење о Англиканској цркви, сматрајући је још увек делом универзалне Цркве, јер је сачувала правилно исповедање вере. Он је то приписивао и Православној цркви, али и лутеранској и калвинској, без обзира на чињеницу што није имао позитивно миљење о њиховим оснивачима. По њему, јединство се може постићи само дијалогом. За њега је било најважније да се учења вере слажу, док су питања јурисдикције и литургије ствар помесних Цркава (Мого, 2013, стр. 79-82).

ОДНОС ПРЕМА ПРАВОСЛАВНИМА

Доминис се бавио и проблемом раскола између Запад и Истока. За њега су главни разлози раскола били филиокве⁹ и питање папског примата. Начин на који би се раскол могао решити видео је у дијалогу и међусобном разумевању, јер је иначе тај проблем тешко решив. Он разуме да је за православне несхватљиво и неприхватљиво учење да Свети дух проиходи и из Оца и из Сина. За Доминиса је схватање тог учења било веома компликовано, те је, стога, сматрао да не треба православне приморавати да га на силу прихвате, него им ваља допустити да га не примењују. Због тога их не треба називати шизматицима ни јеретицима. Он сматра да се Символ вере може исповедати на сопствен теолошки начин и да нема потребе приморавати некога на једнообразност, јер то никоме добро није донело (Мого, 2013, стр. 76-77).

Када је реч о папском примату, Марко Антун де Доминис се слаже са православним погледом на то учење. Он не признаје папи првенство, а то не чини ни апостолу Петру, јер Христос

⁹ Филиокве је римокатоличко учење о исхођењу Светог Духа од Оца и Сина. Православна црква учи да Дух исходи само од Оца, а кроз Сина се шаље. За православне је филиокве главни разлог раскола.

никоме од апостола није дао то право. За њега је примат главни разлог свих раскола, јер он представља самовласт. Он сматра да треба да постоји неки јерархијски ред, али да на том челу не може бити једна личност у виду папе. Врховна власт је у Христовој Цркви, а онај ко ће да води бригу о њој је сабор свих архијереја, међу којима треба да влада једнакост (Мого, 2013, стр. 77–78).

Оно што је, можда, приморало Доминиса да се толико заузме за православне јесу Срби. Не треба заборавити да је он био архијереј у Далмацији, где је велики број Срба избегао од Турака. Опасност која је вредала за све хришћане од стране Турака, од народа друге религије, приморало је Марка да се заузме за јединство, како би створио једну хришћанску нацију, која би се одбранила од муслиманске нације (Supек, 1977, стр. 20). Оно што га је саблазнило и потресло јесте унија која су спроводила над православним хришћанима, у овом случају Србима. Вероватно су унија над Србима и инквизиција над неистомишљеницима подстакле Доминиса да јавно критикује Рим.

СУКОБ СА ИНКВИЗИЦИЈОМ

Због разних критика које је упутио на рачун Рима, папе и Римске курије, инквизиција је покренула против њега судски поступак. То је било доба када нико није смео ништа да каже а што је противречило Риму. Међутим, Доминис није могао да лицемерно прихвати све што Рим нареди, а да је то противно хришћанском учењу. У многим својим делима је истакао своје теолошке погледе у виду Цркве и раскола, која су била сродна православном учењу.

Антун де Доминис је због свог образовања и научних радова стекао велики круг пријатеља. Захваљујући њима сазнао је да инквизиција спрема поступак против њега као јеретика. Он се 1615. године упутио у Рим, како би се оправдао, али су га успут опљачкали ускоци. Због тога је променио дестинацију свога путовања и упутио се у правцу Венеције. Године 1616. папски нунције у Венецији је затражио од Рима да се забране његова поједина дела. Због тога Марко напушта Венецију и одлази у швајцарски град Шур. Из Швајцарске је обавестио власт у Венецији да планира путовање у Енгелску, што у Риму ствара панику. Пошто се Енглеска одвојила од Рима, римска власт је била забринута због одласка Господентићевог у Лондон, плашећи се да ће он сада да шири протестантизам у појединим европским земљама које

су остале верне папи, јер су знали да је био веома утицајан. Зато су га молили да одустане од свог путовања, обећавајући му заузврат ослобођење од прогона и суђења (Лепосавић, 2006, стр. 317–318).

Доминис није прихватио понуду Рима, већ је инкогнито путовао кроз Европу. Искрцао се у Хаг, у Холандији, и ту провео извесно време. У Хагу је био веома цењен због својих радова, те су га холандски теолози свечано дочекали (Лепосавић, 2006, стр. 318). У Хагу се упознао са енглеским амбасадором који му је организовао пут у Енглеску. Амбасадор је о свему обавестио енглеског краља Џејмса I. Краљ се консултовао са кентерберијским архиепископом Џорџом Абтом, који је прихватио Доминисов долазак. Позив енглеског краља био му је лично уручен (Crehan, 1961, стр. 42).

Док је Доминис путовао за Енглеску, Рим је сазнао да се упутио у јеретичку и непријатељску државу, а инквизиција је то искористила и почела је да прикупља све информације о њему. У Сплиту су инквизитори испитали све који су били у контакту са Антуном де Доминисом, а његова дела и књиге су запленили (Лепосавић, 2006, стр. 318).

Стигавши у Лондон, примио га је енглески краљ Џејмс I и дао му титулу декана Виндзора (Windsor) и ректора Вест Илслија (West Ilsley) (Crehan, 1961, стр. 42–43). Постаје краљев почасни гост и заједно обилазе катедрале у којима Доминис држи беседе, критикујући папу и Рим. Све то позорно прати центар у Риму, плашећи се да Доминис не донесе протестантизам у Венецију. Стога инквизиција поштрава своју делатност, испитујући све Маркове пријатеље. Тада креће и прљава кампања против њега, тако што су се измишљале разне приче о његовом распусном и неморалном животу (Лепосавић, 2006, стр. 318–319).

Након неколико година проведених у Енглеској, Марко Антун најављује свој повратак у Рим. У своме писму, упућеном надбискупу Ворчестера, Џозефу Халу, објашњава да је разлог његовог доласка у Енглеску било ширење поруке мира и јединства. Иако свестан да није успео да то постигне, он се нада да је ипак смирио страсти и у становништво Енглеске усадио мир. На крају обећава да ће наставити ширење јединства (Lovrinčević, 2011, стр. 8). Надбискуп га упозорава да се не враћа у Рим, јер га тамо чека смрт. Тада се умешао шпански амбасадор, који је обећао Марку сигуран повратак. Слично је учинио и посланик Венеције у Лондону, који је објавио да се Доминис никада није удаљио од Римокатоличке

цркве, а у Енџелску је ишао да поврати енџелског краља Џејмса у матичну Цркву и у томе је и успео. Када је то чуо краљ, наредио је да Доминис напусти Енџелску у року од 20 дана, а за вест да се врати римокатоличанству рекао је да је лаж и да тако нешто не планира (Лепосавић, 2006, стр. 319).

Доминис је почео полако да организује свој повратак у Рим. Стрепећи за свој живот у Енџелској, пошто је краљ Џејмс сумњао да је шпијун, дошао је у контакт са тадашњим шпанским амбасадором у Енџелској, Дијегом Сармиентом, кога је замолио да му осигура сигуран повратак у Италију. Он том приликом не наводи да је разлог његовог одласка дојазан за живот, већ пружа уверење у јерес Англиканске цркве. Претпоставља се да је због тога свечано дочекан у Риму, а вероватно је допринело и то што је његов пријатељ Гргур XV¹⁰ изабран за новог папу. Враћена су му и потврђена његова црквена права, као и новчана средства. Међутим, претходно је морао да, са конопцем око врата, у цркви Светог Петра одбаци све грехе које је учинио према Римокатоличкој цркви (Lovrinčević, 2011, стр. 9). Међутим, његов статус је и даље био неодређен. Он се третирао као амбасадор, чије место није било одређено за стално (Лепосавић, 2006, стр. 319-320).

Инквизиција је после извесног времена поново Доминиса прогласила за јеретика. Међутим, није сигурно да ли је то било за живота папе Гргура XV или после његове смрти. Лепосавић (2006, стр. 320) тврди да је лично Гргур наредио поновно испитивање Доминиса, док Ловринчевић (2011, стр. 9) наводи супротно, да је то било после смрти Гргура. Крехан (1961, стр. 55) пише да је лишен слободе пре него што је Урбан VIII изабран за новог папу. У сваком случају, он је ухапшен и бачен у тамницу, која се налазила у тврђави Сант Анџело, где је написао писмо упућено његовим тужитељима. Он верује, и то у писму наводи, да није учинио никакав преступ:

„[...] tešim se u svom zarobljeništvu, znajući vrlo dobro da nisam dao ni najmanjeg razloga za to, ni delom, ni rečju, otkad sam se pokajao i dobio oproštaj. Čista savest je trajna gozba. I velika je uteha u sličnim situacijama biti svestan da ništa loše nisi učinio i ne probedeti ni zbog kakve krivice, i toliko je još veća moja uteha, jer sam uopšte zadržan i prepo-

¹⁰ Папа од 1621. до 1623. године. Истицао се као велики пријатељ језуита, где им је додељивао одговорне задатке, као што је ширење римокатоличке вере међу протестантима и повратак у окриље Рима. Покренуо је поступак канонизације оснивача језуитског реда, Игњација Лојоле. Пошто је био пријатељ са језуитима, вероватно је на тај начин упознао Марка Антуна де Доминиса.

znat, a takođe sam uveren u to, od velikih i moćnih ljudi koji radi neke dobrobiti, i za dobro moje duše, žele, kako se nadam, da me izmuče, ali ne i unište, i zato sam u svom vlastitom zarobljeništvu tretiran ne kao krivac, nego kao ugledan zatvorenik, u udobnim i lepim prostorijama, i to s velikom prijatnošću” (Šćerbe и Туђина, 2012, стр. 238).

Из горе наведеног цитата, види се да се Доминис надао да га неће осудити на смрт, јер није ништа згрешио. Чак је веровао и у милост папе¹¹, кад га назива „најправеднијим и најпобожнијим”, а да га при томе не критикује:

„Мојој, мени добро познатој, невиности придодaje се савршена правда која, сада више него пре, vlada на овом суду под најправеднијим и најпобожнијим Владаром и Папом, што у велико поспешује моју утеху, јер не бојим се неправде” (Šćerbe и Туђина, 2012, 238).

Доминис није успео да сазна каква ће му пресуда бити изречена, јер је умро 8. септембра 1624. године. Инквизиција је наставила поступак против њега и донела одлуку да је јеретик и да стога мора бити осуђен на ломачу. Наређено је да се његово тело ексхумира и спали са свим његовим делима. Казна је извршена 21. децембра 1624. године на тргу Campo de' Fiori, на истом месту где је спаљен и Ђордано Бруно (Лепосавић, 2006, стр. 320).

ЗАКЉУЧАК

Марко Антун де Доминис - Господентић припада групи утицајних црквених великодостојника Римокатоличке цркве. Он се није истицао само на пољу теологије, већ је био врсни зналац и у другим наукама као што је физика, због чега је веома цењен у данашње време. Оно што га чини посебним јесте његова храброст да се успротиви и супротстави погрешној идеологији Рима, а што га је, нажалост, на крају коштало живота. У његово време су били ретки јунаци који су смели отворено да покажу своје неслагање и супротставе се папи и Римској курији, а да их притом не мимоиђе инквизиција. Он није значајан само за римокатолике, него и за православне, јер их је признавао за истините хришћане, а не за шизматике. Иако се пред крај свог живота покајао за све што је говорио, то је вероватно учинио из страха за свој живот, јер је био напуштен од свих, па и од Енглеза. Ипак, без обзира на све кроз шта је прошао, он је до самог краја остао веран Христу и Његовој Цркви.

¹¹ Мисли се на папу Урбана VIII. Током његовог папства покренут је поступак против Галилеја. Он је ојачао тврђаву Сант Ангело, исту ону у којој је био заробљен Доминис.

- ЛИТЕРАТУРА Bogović, M. (2010). „Marko Antun de Dominis i njegovo izvješće Svetoj stolici o biskupijama senjskoj i moduškoj”. *Senjski zbornik* 37, 45–58.
- Bogović, M. (2011). „Biskupije senjska i modruška u vrijeme Dominisove uprave”. *Rijeka 1330–6985*. XV (1), 31–37.
- Crehan, J. (1961). The Dalmatian apostate. *Theological studies* (march 1), 41–58.
- Golubović, A. (2011). „Filozofski dio u djelu Marka Antuna de Dominisa”. *Rijeka 1330–6985*. XVI (1), 19–26.
- Лепосавић, П. (2006). *Инквизиције*. Београд: Издавачки графички атеље „М”.
- Lovrinčević, J. (2011). „Antun Marko de Dominis”. *Riječ Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden* 41, 8–10.
- Medved, M. (2011). „Marko Antun de Dominis kao splitski nadbiskup”. *Rijeka 1330–6985*. XV (1), 39–45.
- Moro, D. (2013). „Marko Antun de Dominis – ekumenist u kontroverzističkom vremenu”. *Crkva u svijetu* 48 (1), 73–87.
- Supek, I. (1977). „Marcus Antonius de Dominis. A Message of peace”. *The Modern Churchman* Vol. 20 (1–2), 12–27.
- Ščerbe, R. i Tuđina, V., (2012). „Pismo iz tamnice”. *Zbornik odsijeka za povijesne znanosti zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 30, 231–247.
- Špehar, M. (2011). „Ekumenizam u djelu Marka Antuna de Dominisa”. *Rijeka 1330–6985*. XVI (1), 13–18.
- Tuđina, V. (2010). „Neki korijeni Dominisove misli: Platonizam kod Dominisa”. *Senjski zbornik* 37, 59–64.

BORIS Ž. FAJRIĆ

SERBIAN ORTHODOX CHURCH
EPARCHY OF SREM

SUMMARY

MARCO ANTONIO DE DOMINIS (GOSPODENTIĆ)—ROMAN CATHOLIC
THEOLOGIAN AND ECUMENICAL SCHOLAR

Marco Antonio de Dominis (Gospodentić) was an archbishop, who was regarded as a great theologian and scientist. He preached the gospel of Christ, not the novelties of the Pope and his associates. He was not afraid to publicly criticize Rome and his deeds, which is why he was forced to leave his country and temporarily settle in England. He publicly advocated the unity of all churches, regardless of their differences, and the Church of Rome attributed the main blame for the split. That is why the Inquisition declared him a heretic and condemned him posthumously.

KEY WORDS: Marco Antonio de Dominis, Gospodentić, Rome, Split, Inquisition, pope, England, church.